

”Glödis” – en lysande historia

Av Helena Karlsson

När glödlampan kom revolutionerade den människors vardag med sitt milda ljus. Nya strängare miljökrav under senare år har dock inneburit dödsstöten, men ett sekel hann glödlampan ändå med som svenskarnas favoritljuskälla. Det är en historia vi ska titta närmare på här utifrån ett sörmländskt arkivexempel: AB Skandinaviska Glödlampfabriken i Nyköping.

Under 1800-talet bidrog en rad uppfinnare till att utveckla glödlampan, en ljuskälla som omvandlar elektricitet till ljus. I slutet av seklet kunde glödlampan lanseras på marknaden. Som kommersiell produkt fick den stor spridning i takt med att västvärlden elektrifierades och en övergång skedde från levande ljus och fotogenlampor till elektriskt ljus i industrier, som gatubelysning, i hemmen, ja, kort sagt överallt.

Redan 1897 startade ingenjörerna Ivan Wagner och Carl Hjalmar Faxén Skandinaviska Glödlampfabriken i hörnet Kungsgatan-Brunnsgatan i Nyköping, en fabrik som med tiden byggdes ut till ett imponerande fabrikskomplex som än idag pryder sin plats, om än med annat innehåll.

År 1898 ombildades firman till aktiebolag. Syftet skulle enligt bolagsordningen vara att *”idka fabrikation och försäljning af elektriska glödlampor och likartade artiklar”*. Av protokollet från den konstituerande bolagsstämman framgår att bland aktie-teknarna fanns en rad välkända personer i staden såsom häradshövding Aminoff, grosshandlare C A Winblad, bryggerifabrikör Alex Griberg och landshövding Boström. Glödlampfabriken var tydligen något modernt och spännande som ingen av dem ville missa chansen att vara en del av.

Tekniska framsteg ledde i början av 1900-talet till en övergång från koltrådsglöd-lampor till betydligt effektivare metalltrådsglödlampor. Övergången medförde dock problem för Glödlampfabriken, som snart var fast i en patentstrid för att få tillgång till de nya tillverkningsmetoderna. Resultatet blev att firman fick nya ägare 1908 och kunde så småningom även förvärva ensamrätten till metalltrådslampan i Norden. År 1913 inregistrerade AB Skandinaviska Glödlampfabriken egna varumärket *”Skandia”* för sina elektriska glödlampor.

Under 1910-talet introducerades volframlampan, en ny typ av metalltrådslampa med god effekt. Glödlampor av den typen tillverkades i Nyköping. I dessa lampor hade glaset stor betydelse, så företaget anlade en glashytta för att ha tillverkningen av glaskolvar under egen kontroll. Först 1958 lades glashyttan ned sedan nya helauto-matiska kolvblåsningmaskiner blivit tillgängliga på marknaden. Manuell tillverkning kunde inte längre konkurrera med maskinell produktion.

År 1927 inleddes samarbete med det holländska företaget Philips. Företaget är idag en välkänd elektronikkoncern men startade redan 1891 med glödlampor som sin huvudprodukt. Philips var snart Glödlampfabrikens största leverantör av tillverkningsmaterial för framställning av glödlampor. Denna samverkan resulterade i att Philips gick in som helägare i AB Skandinaviska Glödlampfabriken 1947.

Glödlampfabriken växte till en av Nyköpings större industrier. Det tjugotalet arbetare som firman startade med i slutet av 1800-talet utökades successivt till som mest över 300 personer. Från början var kvinnodominansen stor men med tiden jämnades könsfördelningen ut. Kolvsynare, plockare och sköljare var några av yrkena. Etsning av lampor, provbränning av speciallampor och sockling av extrasorter hörde till specialisternas uppgifter.

Vid 75-årsjubileet 1973 konstaterades stolt att Glödlampfabriken under de gångna åren tillverkat hisnande 514 miljoner glödlampor! Företaget svarade då för en tredjedel av glödlampproduktionen i Sverige. Samtidigt hade den utländska konkurrensen blivit allt mer kännbar med prisras som följd. I Sverige byggdes det heller inte lika mycket som tidigare, så med färre nya hus behövdes det inte installeras lika många elektriska glödlampor. Läget var tufft för Glödlampfabriken, som sedan starten varit inriktat enbart på tillverkning av glödlampor för den svenska marknaden.

Tre år senare var det slut. Kl. 16.30 den 20 februari 1976 stängdes Glödlampfabrikens maskiner av för att aldrig slås på igen. En tillverkningsepok var till ända.

Mer om företaget finns att läsa i Sören Falebäcks *AB Skandinaviska Glödlampfabriken i Nyköping: "Glödis" från början till slut* (2000). Hos Bild- och företagsarkivet Nyköpings kommun förvaras det innehållsrika företagsarkiv som denna berättelse är baserad på.

Tack vare att arkiv blir bevarade finns fantastiskt källmaterial att ta del av för den som vill komma i närkontakt med historien!